

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ

***С.М.Бучацька, канд. психол. н.,
доцент кафедри методики навчання іноземних мов
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
І.В. Залєсова, канд. пед. н.,
ст. викл. кафедри методики навчання іноземних мов
Вінницький державний педагогічний університет
Імені Михайла Коцюбинського***

Суттєвою перешкодою професійного спілкування іноземними мовами випускників вищих навчальних закладів є низький рівень розвитку емоційно-вольової готовності, проявами якої є психологічні бар'єри у обміні думками, невпевненість, нездатність управляти своїми емоціями, хвилюваннями тощо.

Відтак важливим є пошук шляхів вдосконалення процесу навчання студентів іноземних мов, пошук засобів підвищення їх психологічної готовності до ділового спілкування, зокрема емоційно-вольової готовності, як важливого компонента загальної психологічної готовності до зазначеного вище спілкування.

Слід зазначити, що проблеми емоційно-вольової регуляції особистості у навчальній діяльності були предметом наукових пошуків цілої низки вітчизняних психологів (О.Ф. Бондаренко, О.Я. Чебикіна, Н.В. Чепелевої, Т.С. Яценко) та зарубіжних (MacIntyre, Gregersen, Reeve, Gardner, Tremblay, Masgoret). Проте дослідження власне емоційних станів особистості в умовах іншомовного спілкування залишається поки що поза увагою науковців.

Емоційно-вольова готовність до ділового спілкування іноземною мовою є однією з важливих складових загальної готовності особистості. Під нею ми розуміємо здатність особистості свідомо регулювати свою поведінку, дії в будь-яких ситуаціях спілкування з фахівцями іноземною мовою.

Варто зазначити, що емоційні стани, що проявляються в студентів, під час навчання різні за силою, модальністю, спрямованістю і стійкістю. Стимування чи посилення їх можливе за рахунок розвитку вольових якостей. Спілкування студентів іноземною мовою є складною емоціогенною діяльністю, що пов'язана з постійним подоланням труднощів, негативних психічних станів (страхів, хвилювань). Все це вимагає формування у майбутніх фахівців здатності до емоційної саморегуляції діяльності, психічних станів.

Найбільш характерними проявами негативних емоційних станів у складних ситуаціях є монотонії, фрустрації, астенії, тривога, стрес та деякі інші [1, с. 14]. Монотонії, як психічний стан, виникають через відсутність чи нестачу зовнішньої стимуляції в специфічних умовах спілкування, або ж в результаті відносно тривалої дії одноманітних подразників. Загалом монотонія супроводжується емоційним переживанням, дискомфортом, прагненням особистості змінити зазначений стан.

Зазначимо, що фрустрація як психічний стан, частіше всього проявляється у випадку затяжного конфлікту між значимою для особистості метою та реальними можливостями в її досягненні. Такі непереборні труднощі супроводжуються сильними переживаннями у студентів вищих навчальних закладів і проявляються часто як стани розчарування, роздратованості, відчаю.

Астенічні стани виникають здебільшого в результаті емоційного перенапруження, що детермінується значними фізичними та психоемоційними труднощами, високою відповідальністю, іншим. Астенію можуть викликати накопичення втоми, при постійному виконанні нелегких завдань діяльності.

Зазначимо, що тривога як психічний стан особистості, також часто супроводжує навчальну діяльність. Такий стан проявляється у порушенні психічної рівноваги, появі безпредметної загрози, хвилювань. Рівень зазначеної тривоги, а це найчастіше так звана, соціально-ситуаційна тривога

особистості, визначається як об'єктивною ситуацією, в якій опинився студент, так і індивідуально-типологічними його якостями[3, с. 8].

Зазначені вище форми емоційного реагування особистості на вимоги, умови професійної, навчальної діяльності виникають у випадках їх екстремальності і у кожного майбутнього фахівця проявляються по-різному залежно, насамперед, від рівня сформованості його вольових якостей [1; 3].

Саме тому ми сфокусували свою увагу на вивчення особливостей сформованості у студентів різних спеціальностей емоційно-вольової готовності до ділового спілкування іноземними мовами.

У дослідженні використано ряд власних авторських опитувальників, адаптовану нами методику А. Прихожан [2] на визначення тривожності, яка дозволяла виявляти тривожність студентів, що зумовлена процесом оволодіння іноземною мовою, особливостями спілкування іншою мовою, ситуаціями оцінки їх здатності до засвоєння іноземної мови та ін.

Такі негативні психічні стани особистості як тривога, страх, скованість, пригніченість та інші, що проявляються у процесі спілкування студентів на заняттях з іноземної мови, суттєво знижують ефективність та результативність формування у них іншомовних знань, навичок та умінь. Відтак, метою наших пошуків було вивчення причин прояву хвилювань, негативних емоційних станів у студентів на заняттях з іноземної мови, їх змісту та особливостей. Його результати представлені нами в таблиці 1.

Таблиця 1

Детермінанти виявлення негативних психічних станів студентів у діловому спілкуванні іноземною мовою

Чинники, що зумовлюють хвилювання студентів	Категорія студентів				
	Філологи	Хіміки й біологи	Історики	Фізики і математики	Психологи
Недостатній запас слів	65,7	48,5	59,5	50,0	55,0
Нездатність висловлюватись іноземною мовою	42,9	33,3	35,7	37,8	30,0
Високий темп спілкування	5,7	9,1	19,0	21,6	30,0
Складність переходу з рідної на іншу мову	17,1	21,2	14,3	16,2	20,0

Нездатність адекватно розуміти думку іншою мовою	8,6	9,1	14,3	16,2	25,0
Інші	5,7	0	0	0	0

Негативні емоційні стани у студентів при їх спілкуванні діловою іноземною мовою спричинені як об'єктивними, так суб'єктивними чинниками. Найбільш вагомими з них представлені нами в таблиці 1.

Встановлено також, що студенти достатньою мірою усвідомлюють власні проблеми при вивченні та спілкуванні іноземною мовою, вони роблять спроби знайти шляхи їх розв'язання. Так, наприклад, сильні негативні хвилювання, більш ніж у кожного другого студента зумовлені недостатнім словниковим запасом, обсягом знань з іноземної мови. Така особливість є характерною для студентів різних спеціальностей і напрямків підготовки. На другому за рейтингом місці знаходяться негативні психічні стани студентів, що зумовлені відсутністю необхідних навичок та вмінь використовувати запас слів та знань у реальному діловому спілкуванні іноземною мовою з іншими. Про це заявив кожен третій студент.

Певні труднощі, а відповідно і негативні переживання студентів при спілкуванні іноземними мовами, зумовлені високим темпом мовлення, затримками при переході з побудови граматичної структури рідною мовою на іноземну, складністю схоплювати смисл сказаного, думки інших при спілкуванні іноземною мовою.

Після завершення вивчення курсу іноземної мови, згідно з програмою для більшості спеціальностей, і не використання її у подальшому навчальному процесі та спілкуванні на третьому та четвертому курсах ВНЗ, рівень тривожності студентів у ситуаціях випадкового використання ними мови суттєво зростає. Поступове втрачання мовленнєвих навичок на старших курсах, у зв'язку з невикористанням ділової іноземної мови у навчальному процесі, у позанавчальний час загалом негативно позначається не лише на іншомовній, а й на фаховій підготовці студентської молоді. Вище означене вказує на необхідність перегляду планів та завдань щодо вдосконалення

процесу неперервної підготовки з іноземної ділової мови і професійного спілкування студентів протягом всього періоду їх навчання у ВНЗ.

Результати опитування студентів засвідчили, що 33,3% з них вважають, що у ситуаціях спілкування іноземною мовою їм необхідно сформувати навички та уміння з психічної саморегуляції, управління своїми почуттями та емоціями за допомогою волі, спеціальних прийомів та технік. Майже 45% студентів переконані, що такі навички у них недостатньо сформовані і в цьому їм потрібна допомога психологів. Тобто, можна зробити висновок, що близько 75% студентів заявили про проблеми, що існують у них з управлінням, саморегуляцією власних негативних емоцій, почуттів під час спілкування з іноземцями, на заняттях з іноземної мови.

Зазначене вимагає розробки спеціальної програми з формування емоційно-вольової готовності студентів до ділового спілкування іноземними мовами. Така програма має включати комплекс занять, вправ, тренінгів, спрямованих на розвиток необхідних особистості вольових якостей, навичок психічної саморегуляції.

Література

1. Калинин В. К. Волевая регуляция деятельности : автореф. дисс. на соискание учен. степени доктора психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / В. К. Калинин. – Тбилиси, 1989. – 36 с.
2. Прихожан А. М. Диагностика личностной тревожности и некоторые способы ее преодоления / А. М. Прихожан // Диагностическая и коррекционная работа школьного психолога. – М. : МГУ, 1987. – С. 98–116.
3. Тетерук С. П. Формування механізмів саморегуляції студентів в іншомовному просторі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія»/С. П. Тетерук ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2006. – 21 с.